

Posudek oponenta disertační práce

Jméno disertanta: **JUDr. Josef Haščák**
Téma: **Příčinná souvislost jako prvek právní odpovědnosti**
Oponent: **doc. JUDr. Karel Beran, Ph.D.**

Předložená disertační práce se systematicky člení kromě úvodu a závěru na pět kapitol. První kapitola disertační práce se věnuje **koncepti a vývoji pojmu právní odpovědnosti**. Na první pohled by se mohlo zdát, že teoretické vymezení právní odpovědnosti přímo nesouvisí se zkoumanou otázkou příčinné souvislosti. Taková souvislost však nepochybně existuje, a proto je správné, že se kandidát touto otázkou zabývá. Příčinná souvislost totiž znamená spojení příčiny a následku. V této souvislosti se klade otázka, co má právo považovat za příčinu následku relevantní pro vznik právní odpovědnosti. V úvahu přitom přicházejí dvě poněkud rozdílné skutečnosti. Jednak jde o protiprávní jednání, které je zahrnuto zaviněním, a dále taktéž protiprávní stav jako výsledek sil působících nezávisle na lidské vůli. Obě skutečnosti vedou ke vzniku právní odpovědnosti, v obou případech se však jedná o zcela odlišné případy odpovědnosti. V prvním jde o tzv. odpovědnost subjektivní, v druhém o odpovědnost objektivní. S tímto rozlišováním úzce souvisí i otázka vzniku právní odpovědnosti. Totiž pouze u protiprávního jednání můžeme teoreticky uvažovat o tom, že někdo odpovídá „prospektivně“, tedy tak, že se chová s jistou mírou pečlivosti a bedlivosti, kterou po něm lze vzhledem ke konkrétní situaci požadovat. Od této koncepce se liší odpovědnost ve smyslu retrospektivní, tj. jako následek porušení povinnosti.

Jádrem celé první kapitoly je tak právě odlišování chápání odpovědnosti v prospektivním a retrospektivním slova smyslu. Z toho důvodu kandidát celkem detailně popisuje teoretický spor, který v 60. letech odstartoval svým článkem Viktor Knapp. V návaznosti na to popisuje i názory Marty Knappové, Štefana Lubyho, Jiřího Švestky, jakož i Josefa Macura. Názory těchto odborníků prezentuje kandidát celkem správně a vysvětluje tak dosavadní příklon české právní vědy k retrospektivnímu, tj. sankčnímu pojetí. Jistým nedostatkem této kapitoly je její systematika. Z úvodu této kapitoly je patrné, že převážně vychází z díla Josefa Macura, aniž by však zde byl Macur výslovně citován a rozebírán stejně tak, jako se tomu děje u Viktora Knappa nebo Štefana Lubyho. Z tohoto hlediska by bylo zřejmě správnější postupovat chronologicky tak, jak se diskuze nad koncepcí právní odpovědnosti v minulém století odehrávala, a postupovat od Viktora Knappa a Štefana Lubyho přes Martu Knappovou až k Josefu Macurovi. Ten je sice zmíněn v samotném závěru kapitoly, avšak jen velmi stručně, aniž by byla vysvětlena jeho „komplexní teorie“ pohledu na právní odpovědnost.

V souvislosti s vymezováním koncepcí odpovědnosti se v této kapitole kandidát vyjadřuje i k nové koncepci právní odpovědnosti v občanském zákoníku. V této souvislosti doslova uvádí: „Oproti stávající úpravě má jednotnou koncepci a myšlenku.“ (str. 39). **Kandidát také vyzdvihuje terminologickou přesnost nového občanského zákoníku. Kladu však otázku a doporučuji, aby se k ní vyjádřil při obhajobě, zda tomu tak skutečně je.** V této souvislosti zejména poukazuje na článek Pavla Pražáka „Má institut právní odpovědnosti v návrhu nového občanského zákoníku jasnou koncepci?“ (Právní rozhledy č. 3/2012, str. 101 a n.). V něm Pražák zpochybňuje právě onu terminologickou preciznost a ukazuje, že pojem odpovědnosti zdaleka není používán jednotně a lze nalézt případy jak pro jeho prospektivní, tak retrospektivní význam.

Následující kapitola nazvaná „**Význam příčinné souvislosti pro právní odpovědnost**“ nejprve v obecné rovině nastiňuje problémy, které v souvislosti s příčinnou souvislostí vyvstávají. Jedním z nich je nalezení kritéria, podle kterého určíme pro právo relevantní příčinu ve vztahu k následku. Autor ukazuje a na příkladech dokládá, že příčin ve vztahu k následku může být velká řada, často však může být sporné, kterou s příčin vybrat a považovat za relevantní. Řešením tak není upnout se k tzv. teorii podmínky (conditio sine qua non), neboť v reálném životě na sebe jednotlivé děje navazují a izolace konkrétního jevu ve vztahu k následku tak zdaleka nemůže být jen otázkou posouzení skutkového, nýbrž zásadní otázkou právního hodnocení dotyčné kauzy. Právě proto je nezbytné doktrinárně zkoumat otázku příčinné souvislosti a poskytnout tak pro aplikační praxi vodítka pro její posouzení.

Problematika kauzality (příčinné souvislosti) se netýká zdaleka jenom právní vědy. Naopak. Kauzální nazírání je totiž především doménou přírodních věd. Z toho důvodu také kandidát objasňuje různé teorie kauzality. Konkrétně jde o redukcionalistické a singularistické teorie, pravděpodobnostní teorie a kontrafaktuální teorie. Vedle toho též vyzdvihuje pojmový rozdíl mezi „kauzalitou“ a „koralací“ (souvztažností). K tomu, abychom mohli přesně určit, zdali se jedná o kauzalitu nebo korelaci je nezbytné eliminovat všechny ostatní možné příčiny, které mohou být ve vztahu k následku kauzální. I proto je třeba rozlišovat tzv. „monokauzalitu“, kde jedna příčina dává vzniknout vícero následkům, a „multikauzalitu“, kde je nutné společné působení více příčin k tomu, aby nastal následek (str. 56). Praktický důsledek úvah o kauzalitě v přírodních vědách a tzv. transitivnosti jevů je závěr, že uvažovat o kauzálních vztazích je možné pouze v rámci uzavřených systémů, kde jednotlivé jevy lze izolovat. Právo však takovým uzavřeným systémem rozhodně není.

V další subkapitole se kandidát zabývá **filozofickými kořeny příčinné souvislosti**. Poté, co poměrně srozumitelně objasňuje Aristotelovu koncepci příčinnosti založené na čtyřech druzích příčin: causa materialis, formalis, efficiencis a finalis, věnuje největší prostor rozboru pojetí kauzality v díle Davida Humea, jež podle něj představuje přelom v nazírání na otázku příčinnosti. Po krátkém exkurzu k Immanuelu Kantovi se kandidát opět vrací k Davidu Humeovi, aby celou kapitolu ukončil výkladem o koncepci kauzality J. S. Milla. Určitou nevýhodou této subkapitoly je její obtížná srozumitelnost a (ne)systematičnost. Působí poněkud nepřehledně, když autor nejprve rozebírá Humea, potom se zabývá Kantem, následně se k Humeovi opět vrací bez zjevné souvislosti, aby jej teprve potom podrobil kritice. Doporučuji, aby kandidát nedostatek této subkapitoly vyvážil jasným vystoupením při obhajobě, ve kterém by **stručně objasnil koncepci jednotlivých jím popisovaných autorů a zároveň vysvětlil i jejich návaznost na současné teorie příčinné souvislosti**.

Ve třetí subkapitole se kandidát opět vrací k objasnění rozdílu mezi **korelací a příčinnou souvislostí**. V zásadě však neříká mnoho nového oproti tomu, co již řekl předtím, snad jen s výjimkou toho, že kromě korelace rozebírá i otázku koincidence dvou událostí, jejíž existence není v žádném vztahu kauzality.

Čtvrtá subkapitola rozebírá tzv. **nutnou podmínku** z hlediska způsobení následku a pokouší se zodpovědět otázku, zda tato podmínka musí být vždy právně relevantní pro posouzení kauzality ve vztahu k následku. Kandidát pak představuje řešení tohoto problému, které předložili Honoré a Hart ve své monografii¹, kdy je třeba rozlišovat dva základní druhy okolností: **analytické spojení událostí** a **vedlejší spojení událostí**. V prvním případě se prakticky jedná o příčinu, která je příliš vzdálená způsobenému následku („Pokud by se nestal hasičem, nedostal by hasičské vyznamenání.“ (str. 77)). Druhý případ se týká tzv. vedlejšího spojení událostí, které kandidát demonstuje na rozhodnutí českých soudů v případech

---

¹ Hart, H. L. A., Honoré, T.: Causation in the Law. Second edition, Oxford University Press, 1985, str. 112.

nedodržení dovolené rychlosti vozidla na hlavní silnici a nedání přednosti v jízdě vozidla na silnici vedlejší. Tím se již autor dostává k velmi složité a sporné problematice tzv. alternativní přičinnosti, kdy jsou k naplnění následku splněny alternativně dvě či více podmínek, které jsou splněny současně a každá z nich by samostatně mohla vést ke vzniku následku. V takovém případě můžeme uvažovat o situaci, že ani jedna z podmínek není tzv. „podmínkou nutnou“, zároveň však představuje relevantní příčinu z hlediska způsobení následku. Tím kandidát demonstruje, že příčinná souvislost v právu a podmínka nutná není to samé (str. 87).

Otázce **alternativní přičinné souvislosti** se kandidát věnuje i v páté subkapitole, tentokrát však zejména z hlediska soukromého práva. Klade si otázku, zdali v případě dvou alternativních příčin, které způsobili dva na sobě nezávislí potenciální škůdci, můžeme činit potenciálně odpovědnými oba dva. Z hlediska soukromého práva by přicházela v úvahu tzv. solidární odpovědnost. To je také řešením z hlediska rakouského civilního práva. V návaznosti na to pak rozebírá českou judikaturu a stanovisko k ní. Na základě analýzy judikatury Ústavního soudu ČR dospívá k závěru, že není nadále udržitelný názor, podle kterého je nezbytné stoprocentní prokázání příčinné souvislosti. Podle kandidáta by tak z hlediska přičinnosti nebylo nezbytné považovat za relevantní příčinu tzv. podmínku nutnou, nýbrž pouze podmínku dostatečnou. Takové řešení je však přípustné pouze v oblasti soukromého práva, v trestním právu by mu bránila zásada *in dubio pro reo*.

Předmětem čtvrté kapitoly je: „Základní rozdělení teorií příčinné souvislosti“. V jejím úvodu kandidát uvádí, že v kontinentálním právním systému se otázkám kauzality věnovala intenzivnější pozornost na rozdíl od systému angloamerického. Tvrdí, že evropští autoři byli výrazně ovlivněni filozofickým přístupem k této problematice. Na jeho základě pak lze rozlišovat dva základní proudy uvažování o příčinné souvislosti. První z nich pojmenovává jako **generalizující teorie příčinné souvislosti**, které lze zjednodušeně nejspíše charakterizovat tak, že k úvaze o kauzálním spojení dochází na základě „zobecněné zkušenosti“. O něco menší význam je tomuto zobecnění přiřkládán v druhém myšlenkovém proudu, který můžeme nazvat „**individualizujícími teoriemi**“. Ty pak dále rozděluje na teorie nutnosti a teorie účinnosti. V dalších subkapitolách se pak kandidát věnuje zevrubnému popisu těchto jednotlivých teorií.

Teorii podmínky tak, jak ji známe dnes, lze podle kandidáta nejspíše zařadit mezi tzv. individualizující teorie, neboť její vznik představuje reakci a určitý korektiv těchto individualizujících teorií. Počátkem 19. století bylo východiskem teorie nutnosti, kdy například pouze „smrtné zranění“ bylo považováno za příčinu vraždy (a contrario méně vážné zranění, které mělo za následek smrt, tak za vraždu považováno nebylo). Toto pojetí bylo kritizováno a bylo i důvodem další teorie, tzv. **teorie účinku**. Její největší slabinou je však nemožnost přičíst různý účinek jednotlivým příčinám (např. v případě tří spolupachatelů) na způsobeném následku (tj. například vraždě). Z toho důvodu byla také českým rodákem Juliem Antonem Glaserem zformulována na poli trestního práva teorie podmínky tak, jak je používána až dosud. Kandidát se následně detailně zabývá jednotlivými problémy, které s vnímáním teorie podmínky souvisí. Konkrétně se jedná o: soubor podmínek, problematiku opominutí jako podmínky, zobecnění následku, zobecnění podmínky, proces eliminace a substituce, kumulativní a alternativní kauzalitu, mezilidské působení a nakonec i kauzální intervenci. V návaznosti na to rozebírá i přístup českých autorů k těmto problémům. Mezi nimi pak vyzdvihuje monografii V. Solnaře *Základy trestní odpovědnosti*, ve které je otázka přičinnosti podrobena podrobné analýze.

K individualizujícím teoriím řadí kandidát i tzv. **teorii „INUS“**, které věnuje zvláštní subkapitolu. Zkratka INUS (*Insufficient, but necessary part of an unnecessary, but sufficient*

condition) vystihuje základní charakteristiku teorie, kterou v 60. letech 20. století zformuloval australský filozof John Mackie. Tato teorie je založena na testu, zda určitá příčina představuje nedostatečnou, avšak nutnou část nikoliv nutné, ale dostatečné podmínky ve vztahu k následku. Problém této teorie, na který kandidát poukazuje, spočívá v tom, že tímto testem projdou i další příčiny, což nám neumožňuje izolovat trestně-právně relevantní příčinu.

Druhá subkapitola nazvaná **generalizující teorie příčinné souvislosti** se prakticky výhradně zabývá teorií adekvátní příčiny. Ta vznikla v druhé polovině 19. století jako reakce na Glaserovu teorii *conditio sine qua non*. Za jejího zakladatele bývá považován von Bar. Předtím než kandidát demonstruje způsob použití teorie adekvátní příčiny na příkladech zejména z německé, ale i české judikatury, věnuje značný prostor snaze von Kriese o položení vědeckých základů obvykle intuitivnímu přisouzení toho, co považujeme za přiměřené ve vztahu k nastalému následku. V souvislosti s touto teorií si hned v úvodu kandidát klade otázku, jaké je její místo v české doktríně. Tato otázka, jakkoli je namístě, však systematicky patří spíše do další části. Odpověď na ni je ostatně ne zcela jednoznačná, neboť judikatura a doktrína se rozcházejí a ani doktrína není zcela jednoznačná. V další subkapitole pak kandidát rozebírá jednotlivé problematické aspekty aplikace teorie adekvátní příčiny, konkrétně se jedná o: zobecnění (popis následku), zobecnění (popis podmínky), jaké zvýšení pravděpodobnosti následku nebo rizika je vyžadována, výpočet pravděpodobnosti, vztah adekvátní teorie k normativnímu sledu událostí.

V poslední subkapitole se pak kandidát zabývá **složitými případy aplikace této teorie**, zejména v situacích, kdy dochází k tzv. „přerušení příčinné souvislosti“. V takových situacích se totiž otázka přiměřenosti příčiny ve vztahu k následku klade hned dvojím způsobem. Jednak zdali je přiměřené považovat příčinu za přiměřenou vzniku následku a zároveň zdali onu intervenující událost je přiměřené považovat za skutečnost, která kauzalitu přerušila. Kandidát pak končí svoji úvahu konstatováním, že se nakonec musíme řídit spravedlností, přirozeným rozumem a intuicí. Pro účely obhajoby pak doporučuji, aby **sám vybral některé příklady, na kterých by poukázal na problematičnost onoho posuzování**.

Pátá kapitola je věnována „**pojetí příčinné souvislosti v českém právu**“. V jejím úvodu je poněkud torzovitě vysvětlen vývoj chápání příčinné souvislosti, jehož počátek se datuje přijetím ABGB v roce 1811. Zásadní význam pro chápání kauzality v českém právu má podle kandidáta J. Krčmář, jehož rozdělení teorií kauzality přetrvává dodnes (str. 139). **Není však zcela jasné, o co opírá kandidát své tvrzení, že Krčmářova preference tzv. adekvátní teorie příčinnosti „nalezla jen nepřímou odezvu“.** Toto tvrzení zasluhuje vysvětlení. Dále pak tvrdí, že přístup českých soudů, resp. judikatury k otázce kauzality je rigidní, k důležitému posunu však podle něj přý došlo nálezem Ústavního soudu sp. zn. I ÚS 1919/08, podle kterého není nezbytné „stoprocentně prokázat příčinnou souvislost“.

V první subkapitole této kapitoly kandidát rozebírá příčinnou souvislost v české a československé judikatuře. V jejím závěru tvrdí, že česká judikatura trpí v oblasti soukromého práva vysokou měrou nekonzistentnosti. Takové tvrzení považuji za odůvodněné. Problém však je, že stejně vysokou měrou nekonzistentnosti trpí i samotná subkapitola předkládaná kandidátem. Protože v ní rozebírá skutkové otázky, jedná se o kapitolu čtivou a zajímavou. Jejím problémem však je, že je extrémně nesystematická, a to i pokud se jen týče popisu jednotlivých judikátů. Skutkový stav, na který pak navazuje právní hodnocení, je obvykle popsán jen velmi povrchně, takže čtenář, který by nebyl sám obeznámen s dotýčným judikátem, se může často ztráct. Z hlediska praktické využitelnosti kandidátovy práce považuji tuto subkapitolu za nejdůležitější. Z toho důvodu by bylo vhodné, aby v ní jasněji demonstroval přístup českých soudů k teorii podmínky a naopak přístup k teorii adekvátní příčinnosti. **Pro účely obhajoby pak doporučuji, aby kandidát uvedl na jedné straně**

příklady, kdy se české soudy řídí teorií podmínky v soukromém právu, a na druhé straně příklady, kdy se řídí teorií adekvátní příčiny.

V druhé subkapitole kandidát poukazuje na skutečnost, že vztah mezi příčinou a následkem, tj. kauzalita, není jen otázkou právního posouzení, nýbrž i otázkou skutkovou. Z toho důvodu nestačí jen tvrdit a dokázat příčinu a následek, nýbrž je třeba dokázat i právě kauzální spojení. K tomu se přiklání i česká judikatura, viz sp. zn. 21 Cdo 300/2001. Vést důkaz o kauzálním spojení však není nikterak snadné. Tuto obtížnost kandidát správně demonstruje na tzv. problematice „substancování důkazního břemene“². Obtíž v dokazování příčinné souvislosti navrhuje kandidát řešit pomocí tzv. skutkových domněnek. **Klade se však otázka, jak lze tyto skutkové domněnky potvrdit, resp. vyvrátit (skutečnost, že byl uchazeč o veřejnou zakázku doposud vždy úspěšný, totiž nemusí znamenat skutkovou domněnku, že bude úspěšný vždy).**

Samostatnou, v pořadí již šestou kapitolu věnuje kandidát otázce příčinné souvislosti a ztrátě naděje (tzv. loss of chance). Zařazení této kapitoly považuji za velmi správné a vhodné, neboť je řešením jinak velmi obtížně řešitelné otázky tzv. alternativní nebo hypotetické kauzality. Kandidát ji správně osvětluje na případech z medicínského práva, kde také přichází nejvíce v úvahu, avšak poukazuje i na možné využití v jiných případech pochybení při výkonu odborné činnosti „lege artis“. Zde však kladu otázku, zdali padesátiprocentní hranice ztráty šance musí být jediným řešením. V okamžiku, kdy bychom dospěli k závěru, že chybným úkonem došlo například k dvacetiprocentnímu snížení pravděpodobnosti „určité šance“, je možné uvažovat i o dvacetiprocentní náhradě škody. **K této otázce by bylo vhodné vyjádřit se při obhajobě.**

Poslední, sedmá kapitola představuje **exkurz k problematice příčinné souvislosti v zemích common law**. V souladu s celkovou koncepcí své práce omezuje kandidát tento exkurz na otázky civilního deliktu, tzv. torts. V této souvislosti má v angloamerickém systému nejdůležitější roli tzv. „proxima causae“ – nejbližší příčina. Tu je potřeba určit k tomu, aby mohla být přičtena odpovědnost konkrétní osobě. Kandidát ukazuje, že se celkem logicky i angloameričtí právníci musejí potýkat s obdobnými problémy, jako jejich kolegové na kontinentu. Ukazuje tak proto způsob řešení problému tzv. alternativní příčinnosti, přerušení příčinné souvislosti, atd.

V samotném závěru své práce kandidát věnuje poněkud přílišnou pozornost otázkám právní odpovědnosti jako obecnému problému a o něco méně se zabývá otázkami příčinné souvislosti. Chybí zde kritické zhodnocení české doktríny, jakož i judikatury a stejně tak výhled do budoucna. Tvrzení uvedené v samotném závěru, že při posuzování příčinné souvislosti bude tak jako tak hrát vždy značnou míru intuice soudce, je sice pravdivé, bylo by však vhodné, aby mu předcházela alespoň stručná rekapitulace kritérií, jak intuitivní úvahy racionalizovat. **I k této otázce tak doporučuji, aby se kandidát vyjádřil ve své obhajobě a nastínil možný vývoj posuzování příčinné souvislosti v judikatuře soudů.**

---

² Macur, J.: Důkazní břemeno v civilním soudním řízení. Bulletin advokacie č. 6-7/1999, str. 7.

Závěrečné hodnocení práce

Celkový rozsah práce čítá včetně abstraktu a seznamu literatury 190 stran. Rozsah práce je tak zcela adekvátní typu kvalifikační práce. Jistou slabinou této práce je její formální a stylistické zpracování. Práce obsahuje množství překlepů, stylistických i gramatických chyb. Tento nedostatek je však omluvitelný vzhledem k tomu, že akreditace studijního programu končí a kandidát tak byl nucen práci odevzdat v termínu, který nemohl být prodloužen. Z formálního hlediska též vytykám absenci seznamu judikatury.

Problematika, kterou si kandidát zvolil ke zpracování, je jednou z nejobtížnějších otázek v právu. Klade vysoké nároky jak na abstraktní myšlení, tak na schopnost uvést toto abstraktní myšlení „do života“ v konkrétních případech. Tento požadavek kandidátova práce splňuje, neboť abstraktní principy, mnohdy obtížně pochopitelné, systematicky vysvětluje na praktických příkladech. Jeho práce je zejména přínosná v tom, že prezentuje v českém právním prostředí názory, které byly doposud spíše neznámy. Tím mám na mysli zejména monografii Honorého a Harta *Causation in the Law*, která zjevně tvoří jeden ze základních pramenů předkládané práce. Za stejně tak cenné považuji i osvětlení filozofických základů příčinné souvislosti v dílech Milla a Humea. Za jistý nedostatek však považuji, že práce opomíjí některé dostupné české zdroje k otázkám příčinnosti. Tím mám zejména na mysli publikace Tichý, L. (ed.): *Causation in law*. Praha 2007, nebo Tichý, L. et al.: *Prokazování příčinné souvislosti multikauzálních škod*. Praha 2010.

Celkově se však domnívám, že práce splňuje požadavky k tomu, aby byla připuštěna k obhajobě.

V Praze dne 15. května 2012

.....
doc. JUDr. Karel Beran, Ph.D.
oponent disertační práce